

25.8.1578

Herredagsrecess for Senja len

[...]vdj Bergenb paa raadstuenn war skickett nogen aff hogst bemelt kong. Matt.s vnderszotte vdj Seiens [Senja] leen och paa thieris egen och menige mandtz wegne ther samme stedtz gaff osz till kiende nogenn brøster og besuering,[...]

[...]sameledis at the arme huszmend beskattis huer thridie aar paa en wog fisk att wdgiffue, endog same huuszmend her forudenn giffuer thieris skatt och thyngge aarligenn och thend, som jordenn leigitt haffuer, giffuer sin fulle landskyld och ther som same huusmend ickj formaa med fisk att bethale, tha mue the med thieris fee eller anden bueskab thett fuld giøre eller thiene ther for, huilckitt ickj saaledis aff gamell thiidt hafuer werid seduone. Tha schall ther med saaledis forholdis lige som i Trundelaugig [Trøndelag], bliffuer holditt och bunden eller huszmannden

epther thene dag med widere till landbo wexell [tredjeårstake] att vdgiffue ickj schulle besuergis, end som vdj Trundelaugitt [trøndelag] brugeligtt er [...]

Kilde:

Trykt: NHD I 1 s.155-157.

Regest: LoF, nr. 386/5.

27.5.1597.

Retterbot for Namdalen. Svar på klager fra almuen

Bøndene har hatt en rekke klager. Om husmannsskatter blir det sagt følgende:

[...]Husmend och jnderstege [innerster] schulle schatte epther hans may.tz breffs liudelse[...]

Kilde:

Trykt: NHD, Tillegg 1-4 rekke s. 21-23.

Regest: LoF, nr. 688/8.

30.8.1603

Svar på bondeklager fra Lista len

[...]Desligeste som fattige Huusmænd og Strandsiddere udi forne. Lister [Lista]Len [sig] beklage, at de enhver aarligenn udgive til forne. vores Befalingsmand ½ Daler udi Huusbondshold, endog de give os og Kronen Skat, naar de derom tilsiges, hvilke forne. Pendinge forne. Peder Grubbe formener for Egt og Arbeide at udgives; da ville vi hermed alvorligen have befalet forne. vores Befalingsmand, at han forne. Huusmænd udi vor og Kronens Jordebog for forne. halve Daler, de udi saa Maade udgive, lader indskrive, gjørende

os aarligen for god Rede og Regnskab.[...]

Kilde:

Trykt: NRR IV s. 31-33.

Regest: LoF, nr. 784/5.

8.7.1604

Svar på bondeklager til herredagen fra Mandal len.

[...]Udi lige Maade som Huusmænd udi forne. Mandals Len sig under besverge, at de aarligen til forne. Peder Grubbe skulle udgive en halv Daler udi Huusbondshold, uanseet enhver dennem udi almindelige Skatter, naar de udskrives, giver en halv Daler, underd. begjerendes, saadan Udgift maate blive afskaffet; da efter saadan Leilighed ville vi, at forne. Husmænd med forne. halve Daler, som de pleie i Huusbondshold at udgive, maa blive forskaanet efter denne Dag, hvorefter sig og forne. vores Lensmand skal have at rette og forholde[...]

Kilde:

Trykt: NRR, b. 4, s. 48-51.

Regest: LoF nr. 788/4

24.7.1631

Supplikk fra strandsittere

Supplikk fra strandsittere og finner i Thrundsøelehn [Tromsø], almue i Innherred i Trondheim og i Jemtland; [...]

1. Begierer wnderdanigst forschonelsse for wdgift til orlugsschibbe:
2. At den affgift maatte formildes som de for thienstedrenenes wdschiffuelsse schall wdgiffue:

Konng. maytts: commissariers resolution och gienssuar (19.5.1634)

1. Att supplicanterne schall were forschaaned for wdgiffit til orlaugsschibbe for derres store armoed schylldt,
2. Belangendes huis affgift de for thienstedrenenes wdschriffuelse schall wdgiffue, dermed schall forholdes effter som konng. matts commissarier haffuer det tillforne forordned,[...]

Kilde:

Trykt: NHD Tillegg 1-4 rekke, s. 336-338.

26.2.1633

Brev til Christopher Urne og Jens Bjelke ang. noen bønder i Akershus Len

[...]Eftersom Bønderne af Aamodt, Tønset [Tynset] og Elverum Sogne udi Østerdalen sig beklager over Huusmands-Skatten saa og underdanigst begjærer Taxt paa deres Landskyld-Huder og Maarskind: da, efterdi I med forderligste bekommer vores naadigste Anordning belangende den Leilighed over alt i Norges Rige, bede vi eder og naadigst ville, at I og da til samme Tid forbete. Bønders Klage have udi Agt og dennem forhjælper,[...]

Kilde:

Trykt: NRR, b. 6, s. 484.

21.10.1633

Brev til Oluf Parsberg ang. folkene på det nye kobberverket [Kvikne kobberverk] i Østerdalen.

Først en oversikt over lønninger som skal gis til arbeidere ved verket. Så:

[...]Skal Bønder[ne] fli Veiene og holde dennem vedlige, og skalt du tilholde dennem at gjøre en Bro over Ørken [Orkla elv]; desligeste skal de og Steen og Leer til Smelteovnene fremføre uden nogen Betaling; hvorimod vi dennem for Huusmandsskat herefter, saalenge Gud allermægtigste Bjergverket sin Velsignelse forundendes vorder, naadigst have forskaanet hvorefter du dig kan vide at rette. København 21 October 1633[...]

Dette blir også gjentatt i et åpent brev om Kvikne kobberverk og vedlikehold av veier og broer 21.10.1633.

Kilde:

Trykt: NRR, b. 6, s. 593

1634

Bønnskrift, num. 11, fra Herjedalen prestegjeld

Allmuen i Herdallen [Herjedalen] prestegjeld beklager seg over tunge skatter. Det har vært uår og ber derfor om skatteletter. Bl.a. ber de om:

[...] 2. Att maatte forskaanis med den huussmand schatt, som er, att en søn eller tou er gift och er hiemme och thiener sin forelldre och er i brød dennom.

Supplicanterne giffues her paa til svar:

2. anlangende husmends schatt, der med schal forholdis effter schattebreffuers indhold, naar de wdgaar,[...]

Kilde:

Trykt: NHD, tillegg 1-4 rekke, s. 406-407.

23.5.1634

Klage fra bøndene i Tønsberg len på strandsittere.

Bønder [...]paa vestsidenn Kløuffuen vdi alld Tunssberg [Tønsberg] leen" klager over "dend store fortrenghell och meget forhindringh, med anden schades paa før och thillføyellsse, oss paa voris ladested Hollmstrandt [Holmestrand] [...].

Årsaken er de mange strandsitterne som har bosatt seg på kongens allmenning og som tar opp plassen som bøndene trenger for å lagre trelast. Konsekvensen er at bøndene må leie steder å lagre trelasten, noe de finner urimelig da kongens allmenning alltid før har vært fri for dem til lagring av trelast. Klagerne mener også at strandsitterne muligens ikke betaler skatt til kongen, og heller ikke avgift til lensherren.

Lensherrens avgjørelse 24.5.1634:

[...] Jngen strandsiddere haffuer jeg beuilgit paa Holmestrand at sidde, mens de der boende haffue ved min formands forlouff bygt der for min tid och ehre j den mig leffuerede jordebog jndførte, mens skall vel bliffue afskaffede, naar migh derfor nogen befaling fra hoffue eller de gode herrer rigens raad forskaffiss [...]

Kilde:

Trykt: NHD, tillegg 1-4 rekke, s. 390-391.

28.5.1634

Supplikk fra fra Christen Hiort i Mandal

Christenn Hiortt [Christen Hjort] vdi Mandal beklager sig huorlediss hannd forfølgis aff deris fogde Hans Jørgensen:/: och det effter Søffrenn Thommisens [Søren Tommesen] angiffuende thil houffue:/: for schatt att nogle strandsiddere och husmend som boer paa hans egen gaardz grund och en part aff dennem kand haffue gresing til enn kou eller toe, och en part schal hand haffue forunt noget aff sin egen ager och eng, saa och for schatter ad nogle som boe vdi et hues eller siøboe som hand selff paa sinn egendomb for arbeide schall haffue ladet opbyge, huilchet hand beretter, for alderdomb schyld haffuer giort, paa det hannd kunde haffue sin ophold och forschaffe huiss hand til hans may: burde att wdgiffie, af huilche forne.

[førnevnte] huuse fougden schall begiere schatt lige som aff andet hans odels och kiøbegodz som reignis for visse indkompst, dissligeste beretter hannd huorlediss hans bønder saauelsom strandsiddere och huusmend giffue derris schatt huilche iche ere forarmede, och naar nogenn er forarmede eller iche vil udgiffue schattenn, schall hand vere tildømpst schatten for dennom at vdgiffue huilchet hand formener aldrig att haffue verrit paabøden, ei heller nogenn der wdi lenhet for samme schatt kraffd, wdenn hand alleene, wnderdanigst begierendiss att hannd med schatter ei videre maatte betynges end som andre hannss mayestets schattebønnder.

Supplication til konngelig Mayt:

Supplicanten giffues suar att hannd remitteris til lensherren, at schal lade forfare, om hans bønder mere enndt tilbørlig er wdj schatt at vdgiffue er paa lagt, oc dersom det befinndes at hanns bønnder dervdinnden er for wrettid da dennom til rette *sat forhielpis, Christiania den 28 majj 1634

Kilde:

Trykt: NHD, tillegg 1-4 rekke, s. 414-415.

1637

Bønneskrift, nr.1, Brattsberg len

[...]1. Elluf Halldurdsen [Eilev Haldursen] af Bratzbergh [Bratsberg] len beklager at paa hans leiemaals grund atschillig strandsiddere sigh schall oppeholde och der huse paabøgget wden hans minde, men dog med foughdens minde. Begierer at forberørte strandsiddere effter lougen att maa affschaffes.

Supplikanten remitteris til hans lensmand som hanem forsuarligen schal hielpe til rette[...]

Kilde:

Trykt: NHD, tillegg 1-4 rekke, s. 443. </kilde>

28.9.1639

Brev om adelens setegårder og privilegier tilhørende disse

Brevet tar blant annet opp [...]hvordidt enhver Adelsperson synes at maatte befries for Skat af Sagbrug og nogle Strandsiddere, paa deres Sædegaardes Eiendeles grunde tilholdende,[...]

Adelen får skattefritak for strandsittere som arbeider for dem for kost og lønn.

Kilde:

Trykt: NRR, b. 7, s. 603-04.

26.10.1639

Brev til Hr. Oluf Parsberg ang. militærtjeneste for husmenn som arbeider på Kobbervirket

[...]Vider at vi naadigst have for godt anseet, at Huusmændene udi Trondhjem [Trondheim] og des underliggende Len skal udskrives at gjøre Arbeidet aarligen til vort Kobberverk og lige

ved andre Bonderdreng og Sønner der sammesteds, saa og skal udskrives hvert Aar tredive af de Jæmtlands-Knegte [Jemtland], som ere udtagne til Soldater; hvorefter I eder haver at forholde[...]

Kilde:

Trykt: NRR, b. 7, s. 611-612.

28.9.1639

Brev om adelens setegårder og privilegier tilhørende disse

Brevet tar blant annet opp [...]hvorvidt enhver Adelsperson synes at maatte befries for Skat af Sagbrug og nogle Strandsiddere, paa deres Sædegaardes Eiendeles grunde tilholdende,[...]

Adelen får skattefritak for strandsittere som arbeider for dem for kost og lønn.

Kilde:

Trykt: NRR, b. 7, s. 603-04. </kilde>

25.7.1646

Brev til Hannibald Sehested ang. bissekræmmere og andre anliggender

[...]eftersom os underdanigst foredrages, hvorledes en Deel Strandsiddere og andre Bissekræmmere sig mod vores derom udgangne Forordninge skal understaa udi eders Len med Kjøbmandsvare paa Landet at omdrage, Borgere i deres Handel ei til ringe Forhindring, da bede vi eder og naadigst ville, at I lader hermed flittig Indseende have, at ingen slige Landløbere under deres medhavende Gods's Forbrydelse saadan Kjøbmandskab paa Landet at øve tilstedes; og eragte vi naadigst bedst at være, til saadan Underslæb at forkomme, at i Borgerskabet tilholder hos Borgermestere og Raad at tage Beviis, naar de eller deres Tjenere med deres Gods paa landet ville udreise, dermed at underskedige deres og Bissekræmmers Handel og Brug; deslige, at I og det saaledes anordner, at Bønderne paa Ladestederne ei videre med fremmede handle eller kjøbe, end vores Forordning tilsteder, med mindre de ville have forbrudt, hvis de haver mod vores Forbud med at fare, og ellers at straffes, som vedbør; dog skulle Borgerne i Christiania, som med Bønderne handle ville, igjen være tiltænkt at give Bønderne for hvis de af dennem kjøbe det, som billig er og de af fremmede bekomme kan[...]

Kilde:

Trykt: NRR, b. 8, s. 438- 439.

31.8.1648

Åpent brev om klager fra bøndene i Akershus len

Bøndene har klaget på [...]efterfølgende Poster, nemlig om Tiende, Landskyld, første Bygsel, Tredieaars-Tage, Fornødspege, Odelsskat, Leilendingsskat, Huusmandsskatter, Skattens Ligning og Læggen, Skattens Forhøielse efter Gaardens skyld, Arbeidspenger eller Ladegaards-Arbeide, [...]

Kongen svarer at stattholder Hannibal Sehested har fulgt kongens beskjeder om skatter og avgifter, og ber at bøndene forholder seg til de nye takstene i fremtiden. Samtidig sier kongen at dersom noen av fogdene eller fogdenes tjenere beviselig har handlet mot loven og kongelige forordninger, skal dette rettsforfølges og straffes.

Kilde:

Trykt: NRR, b. 9, s. 153-154.

12.2.1650

Befaling til almuen på Agdersiden om å bidra til et domhus i Kristiansand

Til undersåtter, bønder og almue i Mandal, Nedernes, Lister og Råbyggelagets lagting i forbindelse med bygging av domhus i Kristiansand.

[...]nemlig af hver Bonde, være sig enten vores og Kronens eller Adelens Tjenere, eller hvem han og monne tilhøre i forne. fire Lagsogne, ingen undertagelse, skal denne ene Gang tiltænkt være til forne. Domhuses Opbyggelse at udgive af hver Huds Skyld 1 Ort, og hver Strandsidder 1 Ort eller mer efter deres Middel, [...]

Betalingen skjer i to terminer til sankthans og til mikkelsdagen.

Kilde:

Trykt: NRR, b. 10, s. 21-22

1652

Avskriftsbok 1652, Nr.17

I dend sag imellom Jacob Matzøn [Jacob Matzøn] aff Øster Rissøer [Risøt] ab vna och laugmanden Augustinus Oluffssøn [Augustinus Olsøn] ab altera, for hand hannom haffuer tildømt at giffue nogen kost och tæring til Christoffer Giøe, alligewell hand haffuer tildømt hannom den eyendom dj twister om, och nemlig dømt hannom til att haffue wundet hoffuetsagen, och heller at burde werit tildømt kost och tæringh at faa; och for at haffie dømt strandsidderne paa den twistige grund der at forbliffue for aarlig grundleye, och ingen

forschiell giort paa onde eller gode; samt for laugmanden haffuer fra sig henwiist Christoffer Giøes fulmegtiges protestation, ære och lempe angaaendes.

Definito. Effterdj Jacob Matzøn [Jacob Matssen] nu haffuer wundet den sag tilfulde om odels løsning paa den eyendom i Øster Rissøer [Risør], da bør hand at were frj for den kost og tæring, som laugmanden hannom haffuer tildømt tilforn at giffue till Christoffer Giøe eller hans fuldmegtig; och belagendes dj strandsiddere, som Jacob Matzøn [Jacob Matssen] wilde strax schulle afflødte fra grunden i Rissøer [Risør], och laugmanden haffuer tildømt der at bliffue, imeden di giffue deres aarlige grundleye vd, och dennom tilbørlig forholder, derudj laugmandens dom at och bliffue ved magt, och er paa lougen funderit i 1: b: 1. cap:

Kilde

Trykt: NHD, Tillegg 1-4 rekke, s. 12-13.

3.11.1653

Tønsberg bys nye privilegier

[...]2. For det andet, skal ingen Borgere, som udi Kjøbstedene residerer, være tilladt paa Havnen nogen Handling af Kjøb og Salg at drive, ei heller nogen Strandsiddere sig der imod Norges Lov og vore Skattebrevs Indhold at opholde, mens sig til Kjøbstedene at begive og deres Skat og Rettighed til os og Kronen udgive.[...]

Kilde:

Trykt: NRR, b. 11, s. 86-88

2.11.1660

Oppbygging av Halden kirke

Bevilgning for borgerskap og strandsittere på Haldenat enhver kirke i Norge som har formue til det, må bidra med 1 rdl. til gjenoppbyggingen av Haldens kirke som under den siste krig ble nedbrutt for at fienden ikke skulle bemektige seg den.

Kilde:

Regest: Kongebrev, b. 1, nr. 16/1660.

5.8.1675

Overenskomst mellom sogneprest i anneks, Søren Frantsen og kapellan Dominanus Frantsen

Stadfesting av overenskommelse mellom sogneprest i Skjold og Vats og Tysvær anneks, Søren Frantsen og kapellan Dominanus Frantsen. Kapellanen klager over de lange og kostbare reisene han må foreta og den lave lønnen. I forslaget til overenskomst står det bl.a. at han kunne kreve pliktarbeid av husmennene i Vats anneks, 1 dag om våren og 1 dag om høsten.

Kilde:

Regest: Kongebrev, b. 2, nr. 114/1675

27.11.1680

Privilegier for Bergen

3. Mange driver kramhandel langs kysten i uthavner og fiskeleier eller andre havner og inne i landet, så vel sønnafjells som nordafjells og i Nord-Norge. De oppholder seg der uavbrutt i lengre tid og foregir at de er strandsittere, borgere eller utliggere og handler med utlendinger og befolkningen mot alle privilegier, traktater og forordninger. På denne måten taper staten skatter og tollinntekter. Disse borgere, kremmere og andre reiser fra sted til sted og selger unyttige varer til bonden og hans folk, og tar på den måten fra dem penger som de egentlig skulle ha betalt skatt og andre avgifter med. Disse misforhold må avskaffes. De som på overnevnte måte driver handel, må flytte til byen og handle der. De skal betale skatter og avgifter som andre borgere. Hvis de nekter, skal deres varer beslaglegges. Magistraten og fogden kontrollerer at overnevnte bestemmelser overholdes.

Kilde:

Regest: Kongebrev, b. 2, nr. 158/1680.

25.4.1682

Utvidede kjøpstadsprivilegier for Skien

[...]5. Strandsittere og utliggere som bor og driver handel i Skiens omegn skal ta borgerskap i byen innen 11. juni. [...]

Kilde:

Trykt: Wessel-Berg, b. 4, s. 776; Schmidt, Rescripter, b. 2, s. 562

Res. 15 Juni 1822

Resolusjon om forpaktning

Kongelig Resolusjon , meddelt samtlige Stiftamtmand og Amtmand den 19de Juli fra

Departementet for Finans, Handels og Told Faget, hvorved bestemmes: at de Staten tilhørende bygselledige Almindingspladser maae, i Overeensstemmelse med Loven af 20de August 1821, §36, og i Analogie af Loven af 14de Augusti 1818, §3, om overtallige Chefsgaarde, samt den under 19de Marts sidstten afgivne Resolution, bortforpagtes ordentligviis paa 10 Aar ved offentlig Auction paa følgende Hovedvilkaar:

- 1) forpagterne erlægger Forpagtnings Afgiften efter høieste Bud, hvilken Afgift bestemmes i Byg eller erlægges i Penge, efter hvert Aars Capituls Taxt.
- 2) Forpagterne svare alle Skatter, Afgifter og Onera af Pladsen.
- 3) Forpagterne staaer til Ansvar for Husebygningets og Gaardens aabodsfrie Vedligeholdelse, samt for Jordbrugets og Skovenes forsvarlige Afbenyttelse, overeensstemmende med de gjeldende Love.
- 4) Forpagtere af Almindingspladser blive derhos pligtige, forinden Udløbet av 10 aar, after lovlig Opsigelse, at fratræde Pladserne, saafremt herefter tagende Bestemmelser, angaaende Statens Almindinger, maatte gjøre en saadan Fratrædelse fornøden.[...]

Kilde:

Trykt: Bull, b. 3, s. 468-469